

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У
СТАРШОКЛАСНИКІВ**

Останнім часом в наше життя стрімко увійшли новітні технології, які активно впливають на соціальні та психологічні процеси в суспільстві. Миттєва передача даних і пошук потрібної інформації, підтримка зв'язку з друзями, покупки, онлайн-ігри, кіно та багато інших зручностей – все це досягнення сучасних технологій, якими активно користується людство.

Сучасний світ характеризується стрімким прогресом у сфері поширення та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Динамічне використання нових засобів телекомунікації, зокрема Інтернету як потужного глобального інформаційного ресурсу, приваблює широкі верстви населення, незалежно від віку, освіти та соціального статусу. Водночас неконтрольоване використання інтернет-мережі перетворилося на загрозу гармонійному розвитку особистості та її психічному здоров'ю. Тому проблема інтернет-залежності все більше привертає увагу вчених у різних країнах світу і спонукає до її глибшого дослідження та пошуку ефективних шляхів подолання.

Інтернет-залежність сьогодні посіла одне з найважливіших місць у переліку адикцій, проте досі не розроблена чітка та загальноприйнята система критеріїв її визначення. Теоретичні та практичні аспекти Інтернет-залежності досліджували як зарубіжні (К. Янг, А. Голдберг, Д. Грінфілд, Дж. Сулер, Р. Девіс, М. Орзак, М. Гріффітс, А. Войскунский, А. Єгоров, Н. Кузнєцова, А. Андрєєв, А. Анциборов, В. Астафєв, В. Бурова, Л. Пережогін), так і вітчизняні науковці (Т. Карабин, О. Петрунко, В. Посохова, А. Церковний).

Так, вперше феномен інтернет-залежності був запропонований і описаний у 1995 році лікарем А. Голдбергом, який описав її як патологічний потяг до використання Інтернету і виокремив такі основні симптоми: хворобливий негативний стресовий стан або дистрес; шкода фізичному, психологічному, міжособистісному, економічному чи соціальному статусу. Сам термін «інтернет-залежність» А. Голдберг у 1995 р. для [10].

К. Янг у 1996 році розробила тест-опитувальник, спрямований на виявлення даної адикції. Запитання анкети стосувалися основних симптомів Інтернет-залежності, а саме – покращення настрою, внаслідок Інтернет-активності; потреби проводити в Інтернеті дедалі більше часу; фізичні, соціальні, професійні чи психологічні проблеми, що зумовлюються його використанням; невдалі спроби контролювати Інтернет-активність і «синдром відміни» [11].

Однак досі не розроблена чітка система критеріїв цієї залежності та недостатньо вивчені її чинники. Водночас вирішення проблеми інтернет-залежності повинно бути комплексним, базуватися на аналізі соціально-психологічних чинників, що в подальшому дозволить розробити ефективну програму психопрофілактики і психокорекції.

Саме тому мета цієї статті – теоретичне обґрунтування соціально-психологічних чинників інтернет-залежності у старшокласників.

У низці досліджень проблема виникнення та прояву інтернет-залежності вивчалася з урахуванням специфіки різних етапів онтогенезу. Зокрема, значна кількість праць присвячена аналізу специфіки прояву інтернет-залежності у ранньому юнацькому (старшому шкільному) віці (К. Аймедов, Т. Асланян, В. Білоущенко, С. Олендаренко, О. Пюра, Н. Сергєєва, Н. Терещук, Л. Федоренко, Г. Хомич, Р. Чарнецька, А. Шайдуліна та ін.). Однією з основних груп, схильних до Інтернет-залежності, є особи раннього юнацького віку, а саме старшокласники, одним з механізмів впливу на особистість котрих стає саме залежність від спілкування в соціальних мережах. Для них мережа Інтернет є джерелом для самореалізації й самоствердження, а знання новітніх інтернет-технологій надає можливість підкреслити власну значущість у колі друзів. Тому здійснення в Інтернеті певних видів діяльності часто стає в молодіжному середовищі критерієм оцінки особистості. Надмірне захоплення старшокласників інтернет-діяльністю може призвести до виникнення залежності, а саме патологічного потягу до чогось, що збільшує ризик розвитку психічних захворювань та пов'язане з особистими або соціальними проблемами.

Низка сучасних досліджень присвячена пошуку й обґрунтуванню основних причин залежності від Інтернету (В. Бурова, Т. Вакуліч, О. Владичук, Є. Знамовська, В. Короленко, В. Менделевич, М. Реуцький, Х. Турецька, В. Шахов та ін.).

Зокрема, Т. Вакуліч розглядає такі групи чинників інтернет-залежності:

психологічні чинники – можливість створювати нові ідеальні образи власного «Я», опис уявлень і фантазій, порушення психофізіологічного стану внаслідок використання Інтернету;

соціально-психологічні чинники – розширення рамок комунікації особистості, легкість знаходження соціальних контактів, а саме однодумців і емоційно близьких людей, задоволення прагнення бути учасником певної соціальної спільноти та потреба у визнанні, можливість сховатися від проблем та труднощів, які існують в реальному житті;

соціальні чинники – існування сучасної людини в інформаційно насиченому середовищі, а саме агресивність подання інформації у ЗМІ, поява різноманітних нових методів впливу на свідомість, послаблення значення найважливіших соціокультурних інститутів у суспільстві, відсутність реально діючих та ефективних соціальних програм щодо психогігієни та психопрофілактики [2].

О. Змановська зазначає, що залежна поведінка виникає в результаті складної взаємодії різноманітних факторів у житті старшокласників, до яких відносяться спадкові, біохімічні, соціальні та індивідуально- психологічні фактори. Серед них дослідниця також виокремлює зовнішні умови фізичного середовища; зовнішні соціальні умови; внутрішні спадково-

біологічні, психофізіологічні та індивідуально-типологічні передумови; внутрішньо-особистісні причини і механізми узалежненої поведінки [3].

Дослідники В. Шахов та О. Владичук вважають, що саме особливості Інтернет-простору сприяють розвитку залежності в старшокласників. Серед цих особливостей вони виділяють такі: створення свого власного світу, в який більше нікому немає доступу; надмірна реалістичність різноманітних процесів у комп'ютерному світі; повне абстрагування від реального життя і проблем; відсутність відповідальності за свою поведінку; наявність можливості виправляти свої помилки шляхом багаторазових повторень та можливість приймати самостійні рішення [9].

Х. Турецька вказує на те, що появу Інтернет-залежності провокує можливість анонімних соціальних взаємодій, а саме почуття безпеки при спілкуванні чи використанні електронної пошти, чатів, тощо. У мережі старшокласник має можливість для реалізації своїх фантазій, шукати нового співрозмовника, що відповідає практично будь-яким критеріям, при цьому немає необхідності утримувати увагу лише одного співрозмовника, адже в будь-який час можна знайти нового, а також необмежений доступ до інформації [8].

Особливу увагу дослідниця приділяє впливу сімейного виховання та стосунків у родині. До таких передумов вона відносить відсутність контролю та належного стилю виховання і підтримки з боку батьків; відсутність емоційного контакту батьків з дитиною; байдужість до неї, її захоплень та проблем; грубе та агресивне ставлення батьків; приниження гідності дитини, а також відсутність психологічної і духовної близькості, взаєморозуміння [8].

В. Менделевич, аналізуючи передумови виникнення залежності від Інтернету, виділяє такі особливості особистості: низька стійкість до виникнення труднощів, у порівнянні зі здатністю добре переносити кризові ситуації, комплекс неповноцінності, який часто буває прихований, бажання уникати відповідальності при прийнятті рішень, стереотипність поведінки, залежність, тривожність [5].

На думку В. Бурової на виникнення Інтернет-адикції впливають внутрішні психологічні конфлікти, які породжуються проблемами в особистому житті у стосунках з навколишніми. Тобто, надаючи перевагу віртуальному світу, особистість ніби тим самим захищає себе від проблем. Віртуальна реальність при цьому може використовуватися як засіб компенсації невдач. Виникнення Інтернет-залежності може провокуватись і такими значними психологічними травмами, як втрата близької людини, роботи, родини [1].

В. Короленко звертає увагу на індивідуально-психологічні особливості особистості, які виступають детермінантами залежності від Інтернету, і виділяє слабкість волевого контролю, високий нейротизм, високий рівень емотивності, екстернальність, неадекватне самоставлення, занадто низьку або високу самооцінку, незадоволеність собою, прагнення до незалежності, сором'язливість, соціальну фобію, самотність та брак взаєморозуміння і підтримки,

усвідомлення потреби соціального статусу та уваги до своєї персони, фантазії та схильність до азартних захоплень [4].

За М. Реуцьким появі Інтернет-залежності сприяють такі чинники, як потреба в стимуляції, подіях, впізнаванні, досягненнях і визнанні, структуруванні часу [6].

На думку І. Соколової основними факторами «бомбування молоді впливом Інтернету є недосконала сучасна молодіжна політика та недостатня зайнятість молоді [7].

Таким чином, на основі здійсненого теоретичного аналізу можемо зробити висновок, що основними причинами виникнення залежності від віртуальної Інтернет-реальності у старшокласників є низький рівень соціально-психологічної адаптації та труднощі в комунікативній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бузова В.А. Социально-психологические аспекты Интернет-зависимости. URL:http://library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106583118&archive=1129709116&start_from=&ucat=15& (дата звернення: 11.10.2021)
2. Вакуліч Т.М. Психологічні чинники запобігання Інтернет-залежності підлітків : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07. К., 2006. 19 с.
3. Змановская Е.В. Девиантология : психология отклоняющегося поведения. М.: ИЦ Академия. 2003. 288 с.
4. Короленко Ц.П. Аддиктивное поведение: Общая характеристика и закономерности развития. Обозрение психиатрии и медицинской психологии имени В.М. Бехтерева. 1991. №1. С. 8-15.
5. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология. М.: Медпресс, 2001. 592 с.
6. Реуцкий М.В. Социальные сети: парадокс зависимости и квазиобщения. URL: <http://psyfactor.org/lib/web-4.htm> (дата звернення: 11.10.2021)
7. Соколова И. В. Социальная информатика. М.: РГСУ, 2008. 244 с.
8. Турецька Х.І. Психологічні чинники інтернет-залежності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. №2
9. Шахов В.І., О.І.Владичук Соціально-психологічні причини виникнення інтернет – залежності у старшокласників. Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. Вип. 59. 2019
10. Goldberg I. Internet Addictive Disorder. URL: <http://www.psycom.net/iadcriteria.html> (дата звернення: 20.09.2021)
11. Young K. S. Internet Addiction: the emergence of new clinical disorder. Cyberpsychology and Behavior. 1996. №3. P.534

*Поган Алла
Науковий керівник – доц. Адамська Зоряна*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Постановка проблеми та її актуальність: Потреба в пізнанні – одна з головних людських потреб, на основі якої відбувається освоєння індивідом багатовікового людського досвіду. У різні періоди життя людини змінюються об'єкти її інтересу, форми і способи набуття знань. Проте потреба в пізнанні з роками не тільки не пригнічується, але і отримує свій подальший розвиток.

Структура мотивів студента, сформована під час навчання, стає стержнем особистості майбутнього фахівця, тому розвиток мотивації – невід'ємна складова частина як професійного, так і особистісного становлення студента.